

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 905-915

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22802

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 05.02.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (10.03.2019)-Referee 2 (21.03.2019)

This article was checked by iThenticate.

BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÇEVİRİ SÜRECİNDE ÇEVİRMENİN GÖREVİ

Ziya TOK*

ÖZ

İletişim ile ilgili teknolojilerin hayatın tüm alanlarında yaygın bir biçimde kullanıldığı günümüzde, çeviri ile ilgili çalışmaların da giderek otomatik hale gelmeye başladığı ve buna bağlı olarak otomatik çeviri alanındaki programların ve yazılımların giderek yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu da insan çevirmen olarak nitelendirilen dil uzmanlarının bu alandaki konumunu bir bakıma olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, bu durumun hem uzman çevirmenler hem de geleceğin çevirmen adayları olan çeviri bölümü öğrencileri açısından kaygıya yol açmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, bilgisayar yardımıyla yapılan bir çevirinin uzman bir çevirmenin yapmış olduğu çeviriyle ne ölçüde kıyaslanabileceği hala önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Ayrıca çeviri teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte çevirmenin çeviri sürecindeki işlevinde kaygıya yol açacak düzeyde bir azalmanın değil, bu anlamda sadece bazı değişikliklerin ortaya çıktığı izlenmektedir.

Bu çalışmanın amacı bilgisayar destekli çeviri sürecinde teknolojiye paralel olarak çevirmenin üstlenebileceği rol ve statünün incelenmesidir. Bu doğrultuda öncelikle çeviri teknolojilerine ve otomatik çeviri sürecine değinilmiştir. Daha sonra çevirmenin çeviri teknolojilerinin gelişiminden önceki rol ve işlevi ele alınmıştır. Ardından, çeviri teknolojilerinin bu konuda yol açtığı bazı değişikliklere değinilerek bu kapsamda çevirmenin üstlenebileceği görev ve işlevler incelenmiştir. Son olarak, özellikle çeviri bölümü öğrencilerinin çeviri sektörüne bakışında çeviri teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin nasıl bir etkiye sahip olduğu konusunda değerlendirmeler yapılarak bilgisayar destekli çeviri alanına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, E-posta: ziyatok@kku.edu.tr

---

Anahtar Kelimeler: Çeviri, teknoloji, makine çevirisi, çevirmen, çeviri belleği.

THE FUNCTION OF TRANSLATOR IN THE PROCESS OF COMPUTER-AIDED TRANSLATION

ABSTRACT

Nowadays, when communication technologies are widely used in all areas of life, translation is becoming more and more automatic and automatic translation programs and software are becoming increasingly widespread. This affects adversely the position of language experts, who are qualified as human translators, in this area. Therefore, it is observed that this situation started to cause anxiety for both the translators of the translators as well as the translation department students who are the candidates of the future. However, the extent to which a computer translation can be compared with the translation by an expert translator is an important topic of discussion. Moreover, with the advancement of translation technologies, it can be said that there are only some changes in the translation process.

The aim of this study is to examine the role and status of the translator in parallel with technology in computer aided translation process. For this purpose, translation technologies and automatic translation process are mentioned briefly. Then, the role and function of the translator before the development of translation technologies was discussed. Then, the changes that technology has caused in this regard and some determinations about the functions and functions that the translator can undertake. Finally, it is aimed to contribute to the field of computer-aided translation by making evaluations about the effects of the developments in translation technologies on the translation sector.

STRUCTURED ABSTRACT

The aim of this study is to examine the role and status of the translator in parallel with technology in computer aided translation process. For this purpose, translation technologies and automatic translation process are mentioned briefly. Then, the role and function of the translator before the development of translation technologies was discussed. Then, the changes that technology has caused in this regard and some determinations about the functions and functions that the translator can undertake. Lastly, evaluations were made about the effects of the developments in translation technologies on the translation sector.

Computer translation or automatic translation takes place in almost all areas of the translation industry. Hutchins (2004) emphasizes that computer translation can be used in some basic functions such as *dissemination, assimilation, interchange* and *database access*. The purposes of the use of computer translation may, of course, differ depending on the type of translation and the type of text to be translated. In this context, the task undertaken by the

translator in this process is also very important. The translator performs some functions in this process depending on his / her area of expertise. These are functions that will generally contribute to the process of machine translation. Therefore, the translator takes over the manufacturer, controller and contributor functions from the beginning. Because the translation and technology terms are two terms that express the two different areas of the combination of the fact that these two different experts come together to form a team. Thus, for example, a computer engineer may carry out technical work on machine translation, and the translator may be able to undertake the translation of the work and checks the accuracy of the translations of the system.

Since beginning, the development of technology in translation has undoubtedly continued due to production and control studies. The translator can take on tasks in the team by evaluating the findings of the control function and eliminating the deficiencies. Before the development of translation technologies, both theoretical and practical studies on translation and the development of developments in this way have been ensured by the task and responsibility of the translator. Therefore, the translator performs an important task in the technology period as well as before the technology.

Another function of the translator in addition to the functions listed above in the computer aided translation process is known as post-editing. This process means that the translation made by the machine will be finalized by the human translator. This process is very different from a simple spell check. In this process, the translator will be able to carry out some operations such as correcting, extracting, adding etc. aiming to recover target text from the impression of machine translation. As mentioned above, machines cannot produce the desired level of translation process. At this point, the translator interprets the text as if it was completely re-translated and makes the necessary additions, substitutions, explanations and corrections. One of the most important contributions of the translator in this regard is the interpretation instead of the machine. However, the translator needs to be able to perform this operation.

The translator has an important role in the development of technology in this area, as well as in the translation of computer-aided translation into the translation made by human translator. However, the tasks and functions of the translator mentioned above may change in the future due to the development of translation technologies. New functions can be added to these functions. Therefore, it can be said that the translator always exists in this process and will continue to exist.

Human being is an open and prone to change and development. One of the most fundamental elements contributing to this development is undoubtedly technology. It is a fact that technology is constantly changing in human life. Changes and developments are observed in language, which is one of the most important elements of communication among people. Developments in language are manifested in the context of translation, which has the largest share in ensuring communication at international level, especially due to globalization, and the use of technology in translation is becoming more widespread. The translation which is the subject of continuous investigations and research from the past to the present is now realized

through computers. Therefore, this situation also affects the professional experience of human translators. Although it is considered as partially negative, it is possible to see that these effects have positive aspects. Because, the introduction of technology in almost all areas of human life inevitably led to changes. However, by adapting to the technology in these areas, human has acknowledged that technology has begun to function as an assistant rather than a threat to his own life. In translation technologies, human translators can actually turn this into an opportunity, enabling technology to serve as an auxiliary element in the translation sector. In this way, translators will focus on seeking new opportunities in the profession instead of the occupational concern they experience with computer translation.

It is an inevitable fact that technology enters into all areas of human life. Therefore, it is important that technology is seen as an important factor that can lead to new opportunities throughout life and accordingly it is not a threat to every occupation but as a leading factor for the opposite development. In this context, it can be said that the human translator can undertake new functions, different functions and responsibilities in the development of translation technologies in addition to some of the functions mentioned above. Therefore, as in many other areas, technological developments in the field of translation will continue to be considered as the doors to important opportunities.

In conclusion, in this study, some positive and negative effects of translation technologies on translator have been mentioned. Although the developments in this area may seem to be negative at first sight in terms of the profession of translation, it has been emphasized that there may be more positive effects in parallel with technology and changes in the functions and functions of the translator in this regard. From this point of view, it is stated that developments in translation technologies can be possible with a team work and the translator can take on new tasks by taking place in this team. Undoubtedly, this study is an introduction to this subject and it is thought that it will contribute to new studies in this field. For this purpose, it is thought that new researches are needed to bring the translation technologies to a better level.

Keywords: Translation, technology, machine translation, translator, translation memory.

1. Giriş

Çeviri, bir dildeki yazılı ya da sözlü bir bildirinin başka bir dilde dilsel ve kültürel eşdeğerlik bağlamında yeniden oluşturulması sürecini ifade eder. Burada iki dil arasında birçok yönden bir bağlantı kurularak kaynak metnin hedef dile taşınması sağlanır. “*Bu şekilde, bir metnin, bir dilden başka bir dile taşınma süreciyle birlikte, bir kültürün diğer bir kültüre açılımına zemin hazırlanmaktadır*” (Görgüler, 2017: 179). Bu sürecin en önemli aktörleri kuşkusuz çevirmenlerdir. Çevirmen tarih boyunca bu süreçte sürekli kendini geliştirme ve yeniliklere açık olma durumunda olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Bu bağlamda, çevirideki en önemli yeniliklerden biri de bilgisayarların kullanılmasıdır.

Bilgisayarın çeviride kullanılması yakın bir geçmişe sahip olmasına rağmen teknolojiye hızlı ilerlemeler sayesinde çok hızlı bir şekilde gelişmiştir ve gelişmeye devam etmektedir. Başlangıçta

sadece sözlük programları aracılığıyla sözcük çevirisinin yapıldığı bilgisayarlı çeviri artık oldukça karmaşık tümce türlerinin oluşturduğu uzun metinlerin çevirisiyle güncelliğini korumaya devam etmektedir. Zira bugün artık basit tümceden yola çıkarak bileşik tümce yapıları ve hatta karmaşık tümce yapıları bu bilgisayar veri tabanına kaydedilmekte ve böylelikle çeviriler otomatik olarak yapılmaktadır.

Ancak yine de bilgisayarlı çevirinin henüz istenen düzeyde olmadığı ortadadır ve bu alanda yapılan makine çevirisine yönelik karşılaştırma çalışmalarıyla bu durum açık bir biçimde görülmektedir. Çünkü çeviri bir dildeki sözcük dizinini başka bir dile basit bir biçimde aktarmaktan ibaret değildir. Çeviri “*bir dilde (kaynak dil) düzenlenmiş bildirileri anlam ve biçim bakımından eşdeğerlik sağlayarak bir başka dile (erek dil) aktarma işlemi*” (Vardar, 2002: 60) olarak tanımlanır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, çeviride çok da basit gibi görünmeyen bir süreç söz konusudur. Bu süreçte çeviri “*kaynak metnin anlaşılması, dilbilimsel yapısının çözümlenmesi ve bu yolla elde edilen düşünceleri ve duyguları başka bir dilde ifade etmekten ibarettir*” (Lederer, 1994:11). Bu tanımlarıyla çeviri sadece kaynak dilin erek dilde yeniden kodlanmasından öte çok aşamalı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilin yapısı gereği içinde barındırdığı bu karmaşık yapının çeviri aşamasında doğru bir şekilde çözümlenmesi ve daha sonra ortaya doğru bir çeviri ürününün konulması gerekmektedir. Çeviriyi bir bilgisayar programına yaptırmak için öncelikle söz konusu programın bu dizgeyi çözümlenecek bir alt yapıya sahip olması gerekir. Bununla birlikte, dilin devingenliği de sürekli yeni eklemelerin, değişikliklerin oluşmasına olanak vermektedir. Böylelikle çeviri süreci düşünüldüğünde daha zor bir işlem örgüsünü gerektirmektedir. Bu işlem örgüsünün çözümünde teknolojinin oynadığı rol hiç kuşkusuz yadsınmaz. Zira çeviri teknolojileri başlangıcından bugüne sürekli gelişimi sayesinde artık çok daha karmaşık süreçlerde çok daha hızlı ve kabul edilir sonuçlar ortaya koyabilmektedir.

2. Çeviri Teknolojileri

Makine çevirisi ilgili bilinen çalışmalar her ne kadar soğuk savaş dönemini işaret etse de, aslında “*ilk mekanik çeviri kavramı yaklaşık olarak dört yüz yıl önce ortaya çıkmıştır. 1629 yılında René Descartes dilin kodlarla gösterilmesi ile ilgili fikirlere sahipti*” (Mikuličková, 2010:18). Daha sonraki dönemlerde bu konu üzerine çalışmalar devam etmiştir. 1930’lu yıllarda Fransız mühendis Georges Artsrouni mekanik beyin üzerine yaptığı çalışmalarıyla bilinir. “*Artsrouni çalışmasını sözcük çevirisine yönelik ham karşılık üreten mekanik bir sözlük olarak değerlendiriyordu*” (Hutchins, 2004b: 3). 1949 yılında Amerikalı matematikçi Warren Weaver, çeviri sürecinde bilgisayarların kullanımı konusundaki düşüncelerini ortaya koydu (Mikuličková, 2010). Warren’ın çeviri başlıklı bildirisinde ortaya koyduğu, dilin bilgisayarla çevrilebileceğine yönelik düşünceleri birçok Amerikan üniversitesi tarafından ilgi görmüştür. 1950’li yıllarda Soğuk Savaş döneminde yapılan çalışmalar, teknolojinin çeviri sürecindeki başlangıç adımları olarak kabul edilir. O dönemde Georgetown Üniversitesi ve IBM işbirliği ile yapılan çalışmalar sonucunda kısıtlı da olsa bir çeviri sistemi geliştirilmiştir. Belleğinde birkaç dilbilgisi kuralı ve çok az sayıda sözcük içeren bu sistem Rusçadan İngilizceye çok iyi düzeyde çeviri yapma başarısını ortaya koymuştur. Ancak sonraki yıllarda, ALPAC raporu olarak bilinen ve otomatik çevirinin gelişimiyle ilgili olumsuz bir sonuç içeren raporla birlikte bu alandaki araştırmaların kısmen yavaşladığı söylenebilir. Bununla birlikte, Fransa, Almanya ve Kanada gibi ülkelerde bu alandaki çalışmalar devam etmiştir. Bu çalışmaların sonucunda Avrupa Birliği Komisyonu tarafından kullanılan Systran sistemi ile Montreal Üniversitesi tarafından hava tahminlerinin Fransızcadan İngilizceye çevirisi için Taum-météo sistemi geliştirilmiştir (Mikuličková, 2010).

Başlangıçta sadece makine tarafından çeviri yapılması anlamına gelen otomatik çeviri, yerini zamanla insan müdahalesinin gerekliliğinin ortaya konmasıyla, bilgisayar destekli çeviriye bırakmıştır. Bilgisayar destekli çeviride insan çevirmenin gerekli durumlarda düzeltmeler, eklemeler ve çıkarmalar yapması söz konusudur. Teknolojinin çeviri alanında kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, otomatik

çevirinin alt yapısını oluşturan ve çevirmene çeşitli kolaylıklar sunan özellikler de ortaya çıkmıştır. Örneğin, 1970’li yıllarda özellikle bilgisayar destekli çeviri yazılımlarında çevirmenin yapmış olduğu çevirileri daha sonraki çevirilerde kullanmak üzere depolayan çeviri bellekleri geliştirilmiştir. Bu bağlamda, “*gerçek anlamda gerçekleştirilmiş ilk çeviri belleği uygulaması Sumita & Tsutsumi’in ETOC “Easy to Consult” uygulamasıdır*” (Polat, 2016: 17). Başlangıçta tam tümce düzeyinde eşleştirmeye dayalı olan çeviri belleklerinde, zamanla tümce içerisindeki öğelerin değişkenleri üzerine yapılan çalışmalarla birlikte eşleştirme başarısı oldukça artmıştır. Ayrıca çevirmenin otomatik çeviri tarafından önerilen çeviride yapmış olduğu her yeni değişiklik ve eklemeler de çeviri belleğine kaydedildiği için benzer tümcelerin tekrar çevrilmesine olan gereksinim azalmıştır.

Çeviri teknolojileriyle birlikte, çeviri belleklerinin geliştirilmesi, bilgisayar çevirisinde metin türlerine yönelik bir alan ayrımını da beraberinde getirmiştir. Zira bilgisayar destekli çeviride çeviri belleği özelliği, çevirisi yapılan metnin türüne göre oluşmakta ve bu yolla çevrilecek metnin türüne göre farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Bu bağlamda, bilgisayar çevirisinin kullanım alanları ve buna yönelik amaçlar da buna bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Bu noktada, bilgisayar çevirisinin kullanım amaçlarına kısaca değinmek yararlı olabilir.

3. Bilgisayar Çevirisinin Kullanım Amaçları

Bilgisayar çevirisi ya da otomatik çeviri, çeviri sektörünün neredeyse tüm alanlarında yer almaktadır. Hutchins (2004), bilgisayar çevirisinin “*yayımlama, benzetme, takas ve veri tabanı erişimi*” gibi bazı temel işlevlerde kullanılabileceğini vurgular. Bilgisayar çevirisinin kullanım amaçları hiç kuşkusuz çeviri işleminin ve çevrilecek metnin türüne göre de farklılık gösterebilir. “*İletişim artık, farklı kültürlerin sürekli ve sayısız şekilde birbiriyle etkileşim halinde olmasına olanak sağlamaktadır*” (Durukan&Çelikay, 2018: 164). Bu da metin türlerinin çeşitliliğini ve doğal olarak makine çevirisinin kullanım alanlarını etkiler.

Makine çevirisi ifadesi otomatik çeviri ve bilgisayar destekli çeviri olmak üzere iki farklı çeviri işlemini içermektedir. Zira bunlardan her birinin farklı işlevlere ve buna bağlı olarak da farklı kullanım amaçlarına sahip olduğu bir gerçektir. Otomatik çeviri olarak bilinen çeviri işlemi, herhangi bir insan çevirmenin müdahalesi olmadan otomatik olarak bilgisayar tarafından yapılan çeviriyi ifade eder. Bilgisayar destekli çeviri ise, çevirmenin bu amaçla hazırlanmış olan yazılım ve programları kullanarak, başka bir ifadeyle bu programların yardımıyla yaptığı makine çevirisini ifade eder. Özetle, makine çevirisini çevirmenin müdahale etmediği otomatik çeviri ve çevirmen müdahalesinin söz konusu olduğu bilgisayar destekli çeviri olarak iki başlıkta toplamak mümkündür.

Daha önce de belirtildiği gibi, makine çevirisi aslında çeviri sektörünün neredeyse tüm alanlarında kullanılabilir. Bu konudaki belirleyici unsurlardan biri metnin türüdür. Örneğin, yazınsal metin gibi, özellikle içeriğinde yazarın üslubunu barındıran ve otomatik çeviri işlemine çok da yatkın olmayan metin türlerinde otomatik çeviri fazla tercih edilmeyebilir. Zira burada makinenin yazarın ne demek istediğini tam olarak saptaması ve buna uygun çeviri yapması zor gibi görünmektedir. Bunun dışında, çok fazla yorum içermeyen ve çevirmenin çok fazla müdahalesini gerektirmeyen metin türlerinde otomatik çevirinin kullanımı yaygındır. Bu metin türleri arasında teknik ya da bilimsel metinler sayılabilir. Bu tür metinlerde makine aracılığıyla yapılan çeviri işlemi oldukça başarılı bir sonuç ortaya koyacaktır. Bununla birlikte, bir haber metninin de makine çevirisi yöntemiyle çevirisi mümkündür ancak burada otomatik çeviriyle birlikte çevirmen müdahalesi de gerekecektir.

Otomatik çevirinin temelinde tümceyi sözcük tabanlı çevirme mantığı tercih edildiğinden, karmaşık yapıya ya da sözdizimine sahip olan ya da anlamca bulanıklık içeren tümcelerin çevirisinde çoğu zaman eksik çeviriler söz konusu olabilmektedir. Sonuç itibarıyla otomatik çevirinin kullanım alanının bu kapsamda bilgisayar destekli çeviriye göre biraz daha sınırlı olduğu söylenebilir. Bilgisayar destekli çeviri ise genellikle bu iş için hazırlanmış programları içerir. Bu programların içinde “*çeviri sürecinde çevirmeni desteklemek için kullanılan daha önceden yapılmış çeviri çiftlerinin*

tutulduğu” (Polat, 2016:14) çeviri belleği, “*çeviri sürecini hızlandırmayı, çeviride kullanılan terimlerde bir birlik sağlamayı ve böylelikle çeviri kalitesini amaçlayan*” (Şahin, 2013:66) terim bankası gibi ilave özellikler yer alır. Başlangıçta sözcüklere dayalı olarak oluşturulan bu yazılımlar, zamanla geliştirilerek tümce düzeyinde çeviri sistemleriyle donatılmaya başlanmıştır. Bunun en belirgin örneği, bu tür yazılımların içerisinde çeviri belleklerinin bulunmasıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, çeviri belleğinde, çevirmenin yazılım programı üzerinde düzeltmeler yaparak oluşturduğu çeviri tümceleri depolanır ve daha sonra başka metinler çevrileceği zaman, tümceler arasındaki eşleşme düzeyine göre bu bellekten hareketle çeviri işlemi gerçekleşmektedir. Buradan hareketle aslında bilgisayar destekli çeviri, tek başına bir çeviri sistemi değil, çevirmenin müdahale edebilme olanağını içeren iki yönlü bir çeviri sistemi olarak ifade edilebilir. Çevirmenin bu süreçte üstleneceği rol ve yerine getireceği işlev, hem bilgisayar destekli çeviri sistemlerinin ilerleyip gelişmesine olanak sağlamakta hem de çevirmenin bu süreçteki rolünün çizgilerini daha belirgin hale getirmektedir.

Genel olarak çeviride teknoloji kullanımının amaçları arasında, çeviri hızının artırılması, daha düşük maliyetle daha fazla çeviri yapılması, özellikle insan çevirmenden kaynaklanabilecek çeviri hatalarının en aza indirgenmesi gibi çeşitli amaçlar sayılabilir. Bilgisayarlı çevirinin insan çevirmene göre daha hızlı ve daha fazla çeviri yaptığı söylenebilir. Ancak yorum gerektiren ve bulanık ifadelerin yer aldığı bir metnin çevirisinde insan çevirmen makineye göre doğruluk seviyesi daha yüksek çeviriler ortaya koyacaktır. Çünkü makinenin bu yorum işlemini gerçekleştirmesi çok da mümkün görünmemektedir. Bu kapsamda çevirmen çeviri teknolojilerinde her zaman belli görevler ve işlevler üstlenecek ve bunları yerine getirecek bir konumda görünmektedir.

4. Bilgisayar Destekli Çeviride Çevirmenin Görevi

Çevirmen geçmişten günümüze kadar çeviri sürecinde sürekli en merkezde yer almıştır. Çevirisini yaptığı iki dil arasında adeta bir köprü görevi üstlenen çevirmen bu süreçte diller arasındaki bağlantıyı sağlayan en önemli unsur olmuştur. İnsan hayatında hiç kuşkusuz oldukça önemli bir yere sahip olan teknoloji, birçok alanda uygulanmakta ve insan yaşamına geçmişten günümüze sürekli değişiklikler ve yenilikler getirmektedir. Teknoloji birçok meslekte olduğu gibi çevirmenlik mesleğinde de varlığını göstermiş hatta giderek daha fazla yer tutar hale gelmiştir. Teknolojinin her alanda olumlu ve olumsuz etkilerinden ve sonuçlarından bahsetmek mümkündür. Çeviri alanındaki olumsuz etkilerinin başında çevirmenlerin meslek kaygısının olduğu söylenebilir. Zira başlangıcından bugüne kadar çeviri teknolojilerinde çok önemli gelişmeler sağlanmış, ilk başta çok kısıtlı bir çeviri kabiliyetine sahip olan makine artık günümüzde oldukça karmaşık tümceleri bile büyük oranda çevirebilme özelliğini kazanmıştır. Bu da doğal olarak çevirmenlerin mesleğinin gelecekte yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına zemin hazırlamıştır.

Teknolojinin çevirmenlik mesleğine yaptığı olumsuz etkiler arasında çevirmene verilen çeviri ücretlerinin düşmesi sayılabilir. Çeviri işlemi kısmen makine aracılığıyla yapılacağından ve insan çevirisine oranla daha hızlı gerçekleşeceğinden işveren çevirmene daha az ücret ödeme eğiliminde olabilir. Ayrıca makine aracılığıyla daha az sürede daha çok çeviri yapma olasılığı ortaya çıkacağından, bu durum çevirmenler arasında bu konuda bir rekabetin oluşmasına da zemin hazırlayabilir. İşveren de bu noktada bilgisayarlı çeviri programlarını kullanmayı bilen çevirmenleri tercih edebilir.

Çeviride kaydedilen teknolojik gelişmelerin, çevirmenler açısından olumsuz etkileri olduğu kadar olumlu etkileri de mutlaka vardır. Bunlar arasında çeviri teknolojileriyle birlikte bu alanda yaygınlaşan ve önemli bir unsur haline gelen yerelleştirme işlemidir. Yerelleştirme olarak da ifade edilen bu işlem, “*bir içeriği belirli bir kültürel çevreye uyarlama*” (Boitet, 1992:4) olarak açıklanır. Yerelleştirme terimi, 1990’lı yıllardan itibaren bu alanda önemli bir işleve sahip olan Yerelleştirme Sanayii Standartları Birliği tarafından “*bir ürünü kullanılacağı ve satılacağı hedef kitleye dilbilimsel, teknik ve kültürel açıdan uygun hale getirmekten ibaret*” olarak tanımlanır (Aktaran Somers, 2003:67).

Bu tanım aslında kaynak metnin hedef dile uygun bir biçimde çevirisinin altını çizmektedir. “*Bir ürünü belirli bir kitle için temel olarak uygun hale getirmek aslında onu çevirmek anlamına gelir*” (Somers, 2003:68). Başka bir tanımda, yerelleştirme terimi genel olarak “*hedef metinden yola çıkarak çeviri işlemine girme yani yabancı olanı vermektan kaçınarak, özgün eserin yazarının, çevirmenin dilinde yazacağı gibi yazma*” (Yalçın, 2015: 104) olarak ifade edilmektedir. Bu bakımdan, burada bir çeviri yapıldıktan sonra, o çeviri metnin “*yerelleştirme sürecinin gerek teknik kısmı, gerekse dilsel ve kültürel adaptasyon kısmı uzman kişilerin kontrolü altında gerçekleşmektedir*” (Ersoy&Balkul, 2012: 299). Bu uzman kişiler ifadesi çevirmenleri içine alan bir takıma işaret eder. Buradan hareketle çeviri teknolojileriyle birlikte çevirmenin işlevinde ve rolünde birtakım değişikliklerin olduğu ve bu değişikliklere bağlı olarak yeni çalışma alanlarının oluştuğu söylenebilir.

Teknolojideki gelişmelerin çeviri alanında da kendini göstermesinin, ilk bakışta olumsuz sonuçlara yol açabilecek gibi görünmesine karşın, çeşitliliği artırması sayesinde çevirmene yeni çalışma alanlarını açtığı gözlemlenmektedir. Buna bağlı olarak “*çevirmenlerin sadece çeviriyi üreten değil; çeviri makinelerinin geliştirilmesi sürecinde görev alan, makine çevirisiyle tercüme edilebilecek metinler üreten[...]* kişiler haline gelmeleri tahmin edilmektedir” (Ersoy&Balkul, 2012:301). Özellikle teknik çeviri söz konusu olduğunda, çevirmenin desteğiyle makine çevirisinin oldukça başarılı bir çeviri yaptığı dikkate alınır, çevirmenlerin gelecekte teknik alanda ilerleme kaydetmesi kaçınılmaz gibi görünür. Burada önemli olan çevirmenin makine çevirisi sürecinde hangi aşamada destek sağlayacağıdır. Teknik çeviri alanıyla birlikte kuşkusuz başka alanlarda da makine çevirisinin kullanımı söz konusudur. “*Dolayısıyla çevirmen daha fazla üretmek için makinenin yardımına gereksinim duyan bir girişimcidir*” (Loffler-Laurian, 1996: 125) ve makine çevirisinin kullanım alanlarında çalışmalar yaparak otomatik çeviri sürecine katkı sağlayabilir.

Çevirmen makine çevirisi sürecinin başlangıcından itibaren katkılar sunabilecek bir konuma sahiptir. Zira çeviride teknolojinin ilerlemesinde çevirmenin önemi yadsınamaz. Makineye çeviri yapırma işlemi elbette tek başına bir makine mühendisliğinin ya da bilgisayar mühendisliğinin alanıyla ilgili değildir. Mühendis bu süreçte yazılımın kodlanmasıyla ilgilenirken çevirmen de çeviri işlemine odaklanır. Gerek yazılım aşamasında, gerekse çeviri aşamasında çevirmenlerin bilgisayar mühendisleriyle birlikte çalışmaları makine çevirisinin daha fazla gelişmesinde ve ilerlemesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu kapsamda çevirmenin işlevleri, üretici, denetleyici, katkı sağlayıcı işlev ve son düzeltme işlevi olmak üzere dört temel başlık altında incelenebilir.

4.1. Çevirmenin üretici işlevi

Makine çevirisi alanında yapılan çalışmalar günümüzde çok ileri bir seviyeye gelmiş olmasına karşın henüz tüm metin türlerinin çevirisinde istenen başarı elde edilememiştir. Bu nedenle makinelerin çok daha fazla sayıda metin türünün çevirisini daha başarılı bir biçimde gerçekleştirebilmesi için daha fazla çalışma yapılması gereklidir. Bu çalışmaların önemli bir kısmını kuşkusuz çevirmenler üstlenecektir. Çünkü çeviri ve teknoloji sözcükleri iki ayrı alanı ifade eden terimler olduğundan bunların bir arada kullanılması aslında bu iki farklı alandaki uzmanların bir araya gelerek bir takım oluşturmasına zemin hazırlar. Örneğin bir bilgisayar mühendisi makine çevirisiyle ilgili teknik çalışmaları yürütürken, çevirmen de işin çeviri kısmını üstlenebilir. Sistemin üreteceği çevirilerin doğruluğunu kontrol eder ve böylelikle çeviri güçlükleri aşarak hatalar giderilmiş olduğundan makinenin daha doğru bir çeviri yapması mümkün olabilir. Zira ne bir bilgisayar uzmanı çeviri kontrolünde bir çevirmenin yerini tutabilir ne de bir çevirmen bilgisayar yazılımı ve kodlama konusunda bir bilgisayar uzmanının yerini alabilir. Dolayısıyla yukarıda da belirtildiği gibi, makine çevirisi en az iki farklı alanı ilgilendirdiği için, bu konudaki araştırma ve çalışmaların bu alanlarda uzman olan kişilerin oluşturacağı bir takım tarafından yürütülmesi daha sağlıklı bir sonucun ortaya çıkmasına olanak sağlayacaktır. Bu nedenle, çevirmenin en başta makine çevirisi yazılımlarının üretilmesi ve geliştirilmesi aşamasında önemli bir işleve sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.2. Çevirmenin denetleyici işlevi

Daha önce de ifade edildiği gibi, makine çevirisi sistemleri içerisinde özellikle çevirmen müdahalesine olanak sağlayan bilgisayar destekli çeviri yazılımlarında çeviri belleği, terim bankası gibi çeviriye yardımcı araçlar bulunur ve “*bu araçların amacı çeviri esnasında daha önce çevrilen bölümleri kullanarak çevirmene yardımcı olmaktır*” (Champsaur, 2013: 20). Bundan dolayı, bu süreçte en önemli işlevi üstlenen çevirmendir ve makine çeviri sistemleri çevirmenin yardım alabileceği araçları içerir. Çevirmen bu araçları kullanırken aynı zamanda denetleme işlevini de yerine getirir. Örneğin, bir çevirmen bilgisayar destekli çeviri yazılımıyla bir çeviri yaparken, çeviri belleğinin doğru bir şekilde işleyip işlemediğini kontrol etme olanağına sahiptir. Daha önce yapmış olduğu çevirilerin çeviri belleğine girip girmediğini, girmişse yeni çeviri çalışmasında ne ölçüde yardım sağladığını sürekli denetleme durumu söz konusudur. Böylelikle çevirmenin bu süreçte kontrol edici bir işlev üstlenerek makine çevirisi konusunda önemli bir işlevi yerine getirdiğini ve uzun bir süre daha getirmeye de devam edeceği düşünülmektedir.

4.3. Çevirmenin katkı sağlayıcı işlevi

Başlangıcından bu yana çeviride teknolojinin gelişimi hiç kuşkusuz üretim ve kontrol çalışmalarına bağlı olarak devam etmektedir. Çevirmen kontrol işlevi sonucunda elde ettiği bulguları değerlendirerek eksikliklerin giderilmesi konusunda takım içinde görevler üstlenebilmektedir. Çeviri teknolojilerinin gelişiminden önce de çeviri konusunda hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik çalışmaların yapılması ve bu yolla gelişmelerin elde edilmesi çevirmenin üstlenmiş olduğu görev ve sorumluluk sayesinde sağlanmıştır. Dolayısıyla, çevirmen çevirideki teknolojinin gelişiminden önce olduğu gibi, sonra da bu konuda önemli bir görevi yerine getirmektedir. Makine çevirisinin beklenen düzeyde başarı elde edemediği bazı metin türlerinin çevirisi esnasında çevirmenin katkı sağlayıcı bir işleve sahip olduğu söylenebilir. “*Özellikle edebi çeviriler gibi yazarın üslubunun önem kazandığı metin türleriyle çalışan bir çevirmen, eğer eserin yazarı hayatta ise (eser sahibi aynı zamanda çeviri işvereni de olabilir) onunla gerekli gördüğü yerlerde internet vasıtası ile iletişime geçip, sorunlu yerleri açıklığa kavuşturabilir*” (Ersoy&Balkul, 2012:302). Bu sayede makine çevirisi sistemlerinin içinde bulunan çeviri belleği, terim bankası vb. çeviriye yardımcı araçlara eklemeler yaparak yazılımın geliştirilmesine oldukça önemli katkılar sunabilir.

4.4. Son düzeltme işlevi

Çevirmenin bilgisayar destekli çeviri sürecinde yukarıda sayılan işlevlere ek olarak üstleneceği bir diğer işlev son düzeltme (post-édition) olarak bilinen işlemdir. Bu işlem, makine tarafından yapılan çevirinin insan çevirmen tarafından son düzeltmelerinin yapılması anlamına gelir. Bu işlem basit bir yazım denetiminden çok farklı bir süreci içerir. Bu süreçte çevirmenin yapacağı düzeltme, çıkarma, ekleme vb. gibi işlemler hedef metni makine çevirisi izleniminden kurtarmaya yönelik işlemlerdir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi, makineler henüz istenen ve beklenen düzeyde çeviri işlemi ortaya koyamamaktadır. Tam bu noktada çevirmen söz konusu metni baştan sona yeniden çevirir gibi değerlendirerek gerekli ekleme, çıkarma, açıklama ve düzeltmeleri yapar. Çevirmenin bu konudaki en önemli katkılarından biri de makinenin yapamadığı yorumlama işlemini gerçekleştirmesidir. Ancak çevirmenin bu işlemi gerçekleştirebilecek yetiye sahip olması gerekir. Zira iyi bir çevirmen “*makine çevirisi bölümlerinin son düzeltme işlemine gereksinimi olup olmadığına karar verebilmelidir*” (Aranberri, 2017: 90). Dolayısıyla makine çevirisi sürecinde son düzeltme işlemi de çevirmenlerin yerine getirebileceği ve oldukça önemli bir yere sahip olan geliştirici işlemlerden biridir. Zira “*çevirmen iki kültür arasında bir aracı ve aktarıcı rolü üstlenir*” (Sığircı 2019: 24). Burada makinenin yaptığı iş çevirme, insanın yaptığı eyleme ise aktarım demek daha doğru olur: “*Makina sadece çevirir, insan aktarır*” (Sığircı 2019: 23). Zira aktarım çok boyutludur çevirme ise mekanik ve emek gerektirmeyen bir eylemdir.

Çevirmen bu süreçte bilgisayar desteğiyle yapılan çevirinin insan çevirmen tarafından yapılan çeviriye daha yakın hale gelmesinde olduğu kadar bu alandaki teknolojinin gelişiminde de önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte, çevirmenin yukarıda sayılan görev ve işlevleri çeviri teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak ilerde değişikliğe uğrayabilir. Bu işlevlere yenileri eklenebilir. Bu bakımdan, çevirmenin bu süreçte her zaman var olduğu ve var olmaya da devam edeceği söylenebilir.

Sonuç

İnsan yapısı gereği değişime ve gelişime açık ve yatkın bir varlıktır. Bu gelişime katkı sağlayan en temel unsurlardan biri de hiç kuşkusuz teknolojidir. Teknolojiyle birlikte insan hayatında sürekli değişimin yaşandığı bir gerçektir. İnsanlar arasındaki iletişimin en önemli unsurlardan biri olan dilde de teknolojiye bağlı olarak değişiklikler ve gelişmeler gözlemlenmektedir. Dildeki gelişmeler özellikle küreselleşmeye bağlı olarak, uluslararası düzeydeki iletişimin sağlanmasında en büyük paya sahip olan çeviri bağlamında kendini göstermekte ve çeviride teknolojinin kullanımı gittikçe daha da yaygınlaşmaktadır. Geçmişten günümüze değin sürekli incelemelere ve araştırmalara konu olan çeviri artık bilgisayarlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu durum insan çevirmenlerin mesleki yaşantılarına da etkiler yapmaktadır. Kısmen olumsuz diye nitelendirilse de bu etkilerin aslında olumlu yönlerinin olduğunu da görmek mümkündür. Çünkü teknolojinin insan hayatındaki hemen hemen bütün alanlara girmesi kaçınılmaz olarak değişikliklere yol açmıştır. Ancak insan bu alanlarda teknolojiye uyum sağlayarak, teknolojiyi kendi yaşantısına bir tehdit aracı değil tam tersi yardımcı bir araç olarak görmeye başlamıştır. Çeviri teknolojilerinde de insan çevirmenler aslında bu durumu fırsata çevirerek teknolojinin çeviri sektöründe yardımcı bir unsur görevi üstlenmesini sağlayabilir. Böylece çevirmenler bilgisayar çevirisiyle birlikte yaşadıkları meslek kaygısı yerine meslekte yeni fırsat arayışlarına odaklanacaklardır.

Teknolojinin insan hayatındaki tüm alanlara girmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle, teknolojinin yaşam boyunca yeni fırsatlara yol açabilecek önemli bir etken olarak görülmesi ve buna bağlı olarak her meslek için bir tehdit değil tam tersi gelişime ön ayak olan bir unsur olarak değerlendirilmesi önemlidir. İnsan çevirmenin bu çerçevede, çeviri teknolojilerinin gelişiminde zamanla yukarıda sayılan bazı işlevlere ek olarak yeni işlevler, farklı görevler ve sorumluluklar üstlenebileceği söylenebilir. Bu nedenle, birçok alanda olduğu gibi, çeviri alanındaki da teknolojik gelişmeler de önemli fırsatlara açılan kapılar olarak düşünülmeye devam edecektir.

Sonuç olarak, bu çalışmada, çeviri teknolojilerinin çevirmen üzerine yapmış olduğu bazı olumlu ve olumsuz etkilere değinilmiştir. Bu alandaki gelişmelerin ilk bakışta çevirmenlik mesleği açısından olumsuz gibi görünse de aslında teknolojiye paralel olarak olumlu etkilerinin daha fazla olabileceği ve bu konuda çevirmenin görev ve işlevlerinde değişiklik olabileceği üzerinde durulmuştur. Buradan hareketle, çeviri teknolojilerindeki gelişmelerin bir takım çalışmasıyla mümkün olabileceği ve çevirmenin de bu takımında yerini alarak yeni görevler üstlenebileceği ifade edilmiştir. Kuşkusuz bu çalışma, bu konuda bir giriş niteliğindedir ve bu alanda yapılacak olan yeni araştırmalara katkı sunabileceği öngörülmektedir. Bu amaçla, çeviri teknolojilerinin daha iyi bir düzeye getirilebilmesi için, yeni araştırmaların yapılmasına gereksinim olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (1998). Teknik Çeviri, *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:15, sayı: 2, s.71-80, Ankara.
- Aranberri, N. (2017). What Do Professional Translators Do when Post-Editing for the First Time? First Insight into the Spanish-Basque Language Pair. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*, (56), 89-110. <https://doi.org/10.7146/hjlc.v0i56.97235>

- Boitet, C. (1992). Quelle automatisations de la traduction peut-on souhaiter et réaliser sur les stations de travail individuelles ?", in: *L' environnement traductionnel - La station de travail du traducteur de l'an 2001* (Sous la direction de) André Clas et Hayssam Safar, Presses de l'Université du Québec, p. 3-19
- Champsaur, C. (2013). La traduction automatique : un outil pour les traducteurs?, *The Journal of Specialised Translation* Issue 19 –January 2013.
- Durukan, E.&Çelikay, M.K. (2018). Çeviri edinci kavramına yönelik kapsayıcı bir tanım önerisi, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 13/12, Spring2018, p. 161-176DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13601>ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY.
- Ersoy, H. & Balkul, H.İ. (2012). Teknolojik Gelişmelerin Çevirmen ve Çeviri Mesleği Açısından Olumlu ve Olumsuz Etkileri: Çeviri Alanında Yeni Yaklaşımlar, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt/Volume:7, Sayı/Number:2, Yıl/Year: 2012.
- Görgüler, Z. (2017). Çeviri sosyolojisi ekseninde Türkiye’de Lafonten çevirilerinin dolaşımını okumak, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 12/30, Fall2017, p.175-187 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12589>ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY.
- Hutchins, J. (2004a). Machine translation and computer-based translation tools: what’s available and how it’s used, <http://www.hutchinsweb.me.uk/Valladolid-2004.pdf> (26.02.2019).
- Hutchins, J. (2004b). Two precursors of machine translation:Artsrouni and Trojanskij, <http://www.hutchinsweb.me.uk/IJT-2004.pdf> (E.T.: 26.02.2019).
- Lederer, M. (1994). *La traduction Aujourd’hui, le Modèle Interprétatif*, Hachette, Paris.
- Loffler-Laurian, A-M. (1996). *La traduction automatique*, Presses Universitaires Septentrion, Paris/France.
- Mikuličková, E. 2010. Computer asisted technology-comparison of programs, Bachelor Thesis, Tomas Bata University in Zlin.
- Polat, S. (2016). *Örneğe Dayalı Makine Çeviri ve Çeviri Belleği Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Ankara.
- Somers, H.(2003). *Computers and Translators, A translator’s guide*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Sığırcı, İ. (2019), *Fransızca Çeviri Kılavuzu, Manuel pratique de traduction turc-français français turc*, Seçkin, Ankara.
- Şahin, M. (2013). *Çeviri ve Teknoloji*, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yabancı Dil Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri, Kuram ve Uygulama*, Grafiker Yayınları, Ankara.